

Asia: VN/14930/2022

Vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen; työryhmän ehdotus

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lastenvalvojat ry kiittää saamastaan lausuntopyynnöstä koskien Oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotusta ”elatusapu vuoroasumistilanteessa”.

Lastenvalvojat ry pitää tärkeänä, että vuoroasumisen elatuksen arviointiin ollaan laatimassa ohjeistusta, jonka avulla voidaan yhtenäistää elatusavun arviointiperiaatteita ja edistää yhdenvertaista kohtelua. Ohje selkeyttää lapsen yleisten kustannusten ja asumiskulujen huomioimista sekä elatustukea koskevaa merkintää koskevia seikkoja, mikä on tärkeää käytäntöjen yhtenäistämisen kannalta.

Vuoroasuminen ja elatusavun määrittymisen lähtökohdat

Nyt esitetyssä elatusapu vuoroasumistilanteessa -ohjeessa lapsen yleisten kustannusten jakaminen, lapsen asumiskulujen huomioiminen ja merkintäperiaatteet elatustukea varten poikkeavat aiemmista vuoden 2007 elatusapuohjeesta. Perusteena tähän on, että vuoroasumistilanteessa lapsen elatus toteutuu tapaamisoikeustilanteeseen verrattuna eri tavalla.

Pidämme tärkeänä, että ohjeessa määritellään esitettyä selkeämmin, milloin vuoroasumisen elatusta koskevia ohjeita sovelletaan elatusapua arvioitaessa. Erityisesti määrittelyn tärkeys liittyy siihen, että vanhemmat ovat joko voineet sopia ns. laajasta tapaamisoikeudesta (erityisesti ennen 1.12.2019 lapsenhuoltolakiin tehtyjä muutoksia) tai vuoroasumisesta. Ehdotamme, että vuoroasumisen elatusta koskevia laskentaohjeita sovelletaan aina, mikäli lapsi viettää vähintään 40 prosenttia ajasta toisen vanhemman luona lomakaudet ja juhlapyhät mukaan lukien. Nämä tilanteet täyttävät tosiasiallisesti vuoroasumisen kriteerit riippumatta siitä, miten lapsen asumisesta on sovittu (vuoroasuminen vai laaja tapaamisoikeus). Tarkentaminen on tärkeää esimerkiksi sen vuoksi, että

tosiasiallisesti vuoroasuvien perheiden osalta merkintää elatustukea varten arvioidaan samoilla tavoin.

On kuitenkin syytä pohtia ja tarkentaa sitä, että mikäli lapsen asuminen on sovittu toisen vanhemman luokse ja lapsi on tapaamisoikeuden perusteella laajasti toisen vanhemman luona, voidaanko elatusapu kuitenkin sopia vain siten, että elatusavun maksaja on se vanhempi, jonka luona lapsi ei virallisesti asu. Tällöin elatusavun laskemiseen sovellettaisiin kuitenkin vuoroasumisen elatukseen liittyvää ohjeistusta. Kysymys on erittäin oleellinen esimerkiksi arvioitaessa sitä, millä tavoin arvioidaan elatussopimukseen elatustukea varten tehtävää merkintää: voidaanko näissä tilanteissa molemmat vai vain toinen vanhempi määrittää elatustukilaissa tarkoitettusti elatusvelvolliseksi.

Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen

Vaikuttaa perustellulta ja selkeältä, että vuoroasumistilanteessa lapsen yleiset kustannukset jaetaan lähtökohtaisesti vanhemmille puoliksi. Yleisten kulujen jakaminen puoliksi toisaalta tuo esiin sen, että lapsen elatuksesta aiheutuu molemmissa kodeissa yleisiin kustannuksiin sisältyviä kuluja. Toisaalta tämä myös korostaa vuoroasumiseen liittyvää vanhempien yhteistoiminnan tarvetta myös lapsen hankintoihin liittyen.

On kuitenkin hyvä, että luonnoksessa on tuotu esiin myös mahdollisuus jakaa lapsen yleiset kustannukset vanhempien välille tosiasiallisen käytännön mukaisesti. Vanhempien tosiasiallista vastuuta yleisistä kustannuksista on vaikeaa arvioida ja toivommeikin ohjeeseen tarkennuksia siihen, miten kulujen jakautumissuhdetta voidaan arvioida.

Lapsen yleisten kustannusten suuruus perustuu vuoden 2007 elatusapuohjeen mukaan pääasiassa Tilastokeskuksen kulutustutkimukseen vuosilta 2001-2002. Tämän jälkeen yleisiä kustannuksia on vuosittain tarkistettu elinkustannusindeksin kehittymistä vastaavasti. Yleiset kustannukset kattavat laajan osan lapsen peruskulutuksesta. Vuoden 2007 elatusapuohjeessa ei ole eritelty eri kuluryhmien osuutta yleisistä kustannuksista. Tämä voi aiheuttaa vanhemmille erimielisyyttä siitä, mikä on esimerkiksi vaatekulujen tai tavanomaisen harrastustoiminnan välineiden euromääräinen osuus lapsen kuukausittaisesta kulutuksesta. Tätä on lastenvalvojien toimesta ehdotettu selkeytettävän esimerkiksi sillä, että yleisten kulujen rakennetta ja eri kulujen osuutta siinä tarkennetaan ohjeessa lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Esimerkiksi sen tarkentaminen, mikä osuus eri kuluryhmillä prosentuaalisesti on lapsen yleisistä kustannuksista, voi auttaa arvioimaan tilannetta.

Lapsen osuus asumiskuluista

Monella hyvinvointialueella lastenvalvojat ovat noudattaneet käytäntöä, että vuoroasumistilanteessa lapsen elatuksen tarpeeseen ei huomioida asumiskulujen osuutta vaan asumiskulut huomioidaan vanhempien menoina elatuskykyä laskettaessa. Nyt esitetty ohje eroaa tästä käytännöstä.

Ohjetta siitä, että lapselle huomioidaan osuus molempien vanhempien asumiskuluista voidaan kuitenkin pitää perusteltuna ehdotuksessa esiteltyjen perusteiden valossa. Asumiskulujen huomioon ottaminen voi olla tärkeää lapsen riittävän elatuksen turvaamiseksi ja toisaalta, kuten ohjeessa on todettu, lapsen elatuksen tarve ei asumiskulujen osalta merkittävästi muuttuisi siirryttäessä vuoroasumisesta tapaamisoikeuteen tai päinvastoin.

Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen ja kohtuullisuusharkinta

Sekä vuoden 2007 elatusapuohjeessa että nyt esitetyissä vuoroasumisen elatukseen liittyvissä ohjeissa viitataan monessa kohdin kohtuullisuusharkintaan. Esitämme, että asumiskulujen kohtuullisuuden arviointiin liittyviä kirjauksia tarkennetaan.

Nyt ohjeessa todetaan, että mikäli asumiskustannukset ylittävät selvästi paikkakunnalla kohtuullisena pidettävän määrän, otetaan huomioon vain kohtuullisena pidettävät menot. Ohjeessa on siis hyvin tulkinnanvaraiset termit "selvästi" ja "kohtuullisena pidettävät". Käytännöt siitä, miten asumiskulujen kohtuullisuutta on arvioitu, on Lastenvalvojat ry:n tietojen mukaan kuitenkin vaihdelleet paljon niin eri lastenvalvojien kuin lastenvalvojien ja tuomioistuimen välillä. Asumiskulujen kohtuullisuuden arvioimista tulisi näkemyksemme mukaan selkeyttää ja yhtenäistää esimerkiksi siten, että annetaan selkeä ohje siitä, mihin lähteeseen arvio kohtuullisten asumiskulujen suuruudesta perustetaan. Asia liittyy myös vuoden 2007 elatusapuohjeeseen kokonaisuudessaan.

Asumiskulujen osuudella on suuri merkitys vanhemman elatuskykyyn ja kohtuullisuusarvio vaikuttaa suuresti myös siihen, millainen merkintä elatussopimukseen tai -päätökseen tehdään elatustukea varten. Siten esimerkiksi elatustukimerkinnän suhteen käytäntöjen yhtenäistäminen on tärkeää asiakkaiden yhdenmukaisen kohtelun kannalta.

Vanhemman muu elatusvastuu

Ohje siitä, miten vanhemman muu elatusvastuu huomioidaan vuoroasuvan lapsen osalta, on epäselvä. Esitämme ohjeen selkeyttämistä sen osalta, miten elatusapuohjeessa viitataan toisaalta siihen, ettei lapsesta ole vahvistettu maksettavaksi elatusapua mutta toisaalta siihen, että lapselle maksettava elatustuki vähennetään huomioitavista yleisistä kustannuksista (ohjeen 2. ja 3. kappale)

Merkintä elatustukea varten

Lastenvalvojat ry pitää erittäin tärkeänä, että elatustukea tehtävää merkintää koskevia ohjeita ollaan tarkentamassa. Ohjeessa esitetty malli siitä, että arvio elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä tehdään vuoroasumista koskevan elatusapulaskelman yhteydessä vertaamalla erikseen kummankin vanhemman elatuskykyä elatustuen täysimääräiseen määrään, vaikuttaa loogiselta ottaen huomioon elatustukilain säännökset sekä sen, että vuoroasumistilanteessa kumpi tahansa vanhemmista voidaan velvoittaa suorittamaan elatusapua. Lastenvalvojat ry haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että monen perheen kohdalla tämä linjaus tiukentaa mahdollisuuksia saada elatustukea ja siten voi lisätä perheiden taloudellisia haasteita ja toimeentulotuen tarvetta. Haluammekin nostaa esiin huolen siitä, ettei vuoroasuminen ole vain taloudellisesti vakaassa tilanteessa oleville perheille mahdollinen valinta.

Ohjeessa ei oteta kantaa siihen, kumman vanhemman osalta elatusavusta sovitaan, jos molemmilla vanhemmilla on puutteellinen elatuskyky. Lähtökohtana on vaikuttanut olevan ajatus, että elatussopimus voidaan tehdä vain yhden vanhemman osalta. Esitämme sen selkiyttämistä, voidaanko elatussopimus tehdä molempien vanhempien osalta näissä tilanteissa, joissa molemmilla vanhemmilla on puutteellinen elatuskyky. Tämä toki edellyttäisi myös elatustukilain päivittämistä sen osalta, kenelle elatustukea voidaan maksaa vuoroasumistilanteissa ja pidämme elatustukilain päivittämistä ensiarvoisen tärkeänä. Elatustukilain päivittäminen liittyy myös niihin tilanteisiin, joissa elatustukea tulisi vuoroasumistilanteissa haettavaksi elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella ja elatustuen hakijana olisi vanhempi, jonka luona lapsen virallinen osoite ei ole.

Esimerkkilaskelmat

Esimerkkilaskelmat kuvaavat varsin selkeitä tilanteita ja toivommekin esimerkkilaskelmia myös esimerkiksi tilanteista, joissa vanhemmilla on muuta elatusvastuuta. Esimerkkilaskelmien luvut tulisi tarkistaa mahdollisten virheiden korjaamiseksi (ks. esimerkki 4.).

Lastenvalvojat ry 20.3.2023

Hyytiä Katri
Lastenvalvojat ry

